

PROMOVIMI I SHQIPËRISË DHE VLERAVE TË SAJ PËRMES ITINERAREVE KULTURORE TË KËSHILLIT TË EVROPËS

Msc. ENELA FORTUZI

Universiteti Katolik “Zoja e Këshillit të Mirë”
enelafortuzi@gmail.com

Msc. FJORALBA SHARRA

Universiteti Katolik “Zoja e Këshillit të Mirë”

Msc. XHULJETA KASMOLLARI

Universiteti Katolik “Zoja e Këshillit të Mirë”

ABSTRACT

Since 1987, through the Santiago de Compostela Pilgrim Routes, the Council of Europe creates Cultural Routes which, convey how the heritage of different countries and cultures of Europe (but not only), enables the creation of a common cultural heritage.

Through this work, we aim to address the Cultural Routes of the Council of Europe from the perspective of the development through good practices for their implementation and in our country. The study addresses the Cultural Routes of the Council of Europe and their importance, the Routes in which Albania is already a member, as well as suggests new Routes in which the country can be part of, focusing on practices followed by countries that are already part of these routes without affecting cultural heritage and local originality. The purpose is also to inform the younger generations not only about what heritage is, but also about the European Heritage. In this context, the European Union plays a key role, through the attention it shows to cultural heritage, interacting with each member state to protect and value Europe's cultural heritage.

Referring to some surveys of the European Commission, we will understand people's attitudes and opinions about cultural heritage. Their

involvement in cultural heritage, importance and perceived values that cost Europe's cultural heritage etc. This study closes with recommendations on concrete steps that can be taken from Albania for the specific topics above mentioned.

Keywords: cultural routes, Council of Europe, cultural heritage, promotion, tourism

Që në krye të kësaj kumtese, qëllimi kryesor është të bëjmë të mundur njohjen e Itinerareve Kulturore të Këshillit të Evropës për lexuesin shqiptar por dhe të kuptuarit se përse janë të rëndësishme në përcimin e vlerave evropiane edhe për promovimin e vendit tonë dhe për të dhënë ndihmën e tyre në sektorin e turizmit.

Bashkësia e instrumenteve të përdorura për të çuar tek klientët çdo lloj njoftimesh dhe mesazhesh që nxjerrin në pah aspektet më tërheqëse të produktit turistik dhe për të stimuluar kërkesën e tyre mund të përmbliidhen me termin e përgjithshëm promocion.¹

Promovimi sikundër njihet gjerësisht është mënyra me të cilën prezantohen produktet tek publiku. Promocioni e ka origjinën që prej fillimeve të erës njerëzore dhe si i tillë do të ekzistojë për aq kohë sa njerëzit do të informojnë, bindin apo rikujtojnë njëri-tjetrin për çështje nga më të ndryshmet. Promocioni është një ndër elementet e marketingut miks, i cili ka të bëjë me komunikimin apo ndryshe me shkëmbimin e informacionit mes blerësve, përfituesve, publikut në përgjithësi nga njëra anë, dhe shitësve apo ofruesve nga ana tjetër. Me përkufizim, promocioni përfshin çdo formë të komunikimit të përdorur për të informuar.²

Për formimin e produktit turistik të një rajoni fillimisht bëhet vlerësimi turistik i tij, nëpërmjet zgjedhjes dhe sistematizimit të atyre elementeve të ofertës primare që paraqiten si elemente të produktit turistik.³

Shqipëria është një vend në Evropën Juglindore, e cila shfaq kushte të ndryshme klimatike, gjeologjike, hidrologjike dhe morfologjike, të përcaktuara në një sipërfaqe prej 28,750 km². Ajo ka diversitet të

¹ Bakiu V., *Manaxhimi i turizmit*, Botimet Erik, fq. 87

² Bakiu V. (2011), *Ekonomia e Turizmit*, Botimet Erik, fq. 381-382,

³ Bakiu V., *Manaxhimi i turizmit*, Botimet Erik, fq. 76

konsiderueshëm me peizazhin që varion nga malet e mbuluara me borë në Alpet Shqiptare si dhe malet e Korabit, Skënderbeut, Pindit dhe Ceraunit deri në brigjet e nxehta dhe me diell të detet shqiptare Adriatik dhe Jon përgjatë Detit Mesdhe dhe varg malet e rajonit jugor.

Shqipëria ka qenë e banuar nga qytetërime të ndryshme me kalimin e kohës, si ilirët, trakët, hebrenjtë, grekët, romakët, bizantinët dhe osmanët. Shqiptarët krijuan Principatën autonome të Arbrit në shekullin e 12-të. Mbretëria Shqiptare dhe Principata Shqiptare u formuan midis shekujve XIII dhe XIV. Para pushtimit osman të Shqipërisë në shekullin e 15-të, rezistenca shqiptare ndaj ekspansionit osman në Evropë, e udhëhequr nga Skënderbeu, u dha atyre famë në pjesën më të madhe të Evropës⁴.

Është një vend në zhvillim, i renditur i 67-ti në Indeksin e Zhvillimit Njerëzor, me një ekonomi me të ardhura të mesme të larta të dominuara nga sektori i shërbimeve, i ndjekur nga prodhimi. Një proces tranzicioni pas përfundimit të komunizmit në 1990, nga planifikimi i centralizuar në një ekonomi të bazuar në tregun e lirë.

Shqipëria është anëtare e Kombeve të Bashkuara, Bankës Botërore, UNESCO-s, NATO-s, OBT-së, KE-së, OSBE-së dhe OIC-së. Vendi ynë ka qenë një kandidat zyrtar për anëtarësim në Bashkimin Evropian që nga viti 2014. Është një nga anëtarët themelues të Komunitetit të Energjisë, duke përfshirë Organizatën e Bashkëpunimit Ekonomik të Detit të Zi dhe Unionin për Mesdheun.

Gjithashtu, Shqipëria është zgjedhur për herë të parë si anëtare jo e përhershme e Këshillit të Sigurimit për periudhën 2022-2023⁵. Këshilli i Sigurimit ka përgjegjësinë kryesore, sipas Kartës së OKB-së, për ruajtjen e paqes dhe sigurisë ndërkombëtare⁷. Dhe së fundmi në Forumin e 11-të të Këshillit Vjetor të Itinerareve Kulturore të Këshillit të Evropës të mbajtur në Kretë të Greqisë më 5-7 tetor, u firmos Marrëveshja e Pjesshme e Zgjeruar për Rrugët Kulturore e Këshillit të Evropës në të cilën Shqipëria është shteti i ri anëtar i saj⁸.

⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Albania>

⁵ <https://www.un.org/en/about-us/main-bodies>

⁶ <https://www.un.org/pga/76/2022/02/14/reception-on-the-occasion-of-the-beginning-of-albanias-term-at-the-security-council/>

⁷ <https://www.un.org/securitycouncil/>

⁸ <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/-/albania-lebanon-and-north-macedonia-welcomed-as-new-member-states-of-the-enlarged-partial-agreement-on-cultural-routes-of-the-council-of>

1. Itineraret kulturore të Këshillit të Evropës dhe rëndësia e tyre

Këshilli i Evropës është organizata kryesore e të drejtave të njeriut në kontinent. Ai përfshin 46 shtete anëtare, duke përfshirë të gjithë anëtarët e Bashkimit Evropian. Të gjitha shtetet anëtare të Këshillit të Evropës kanë nënshkruar Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, një traktat i krijuar për të mbrojtur të drejtat e njeriut, demokracinë dhe sundimin e ligjit⁹.

Programi “Itineraret Kulturore” u lançua nga Këshilli i Evropës në vitin 1987 me Deklaratën e Santiago de Compostela.

Itineraret Kulturore të Këshillit të Evropës janë një ftesë për të udhëtuar dhe për të zbuluar trashëgiminë e pasur dhe të larmishme të Evropës duke bashkuar njerëz dhe vende në rrjetet e historisë dhe trashëgimisë së përbashkët. Këto itinerare, vënë në praktikë vlerat e Këshillit të Evropës: të drejtat e njeriut, diversitetin kulturor, dialogun ndërkulturor dhe shkëmbimet reciproke përtej kufijve.

Mbi 45 Itinerare Kulturore të Këshillit të Evropës ofrojnë një mori aktivitete të kohës së lirë dhe edukative për të gjithë qytetarët anembanë Evropës më gjerë dhe janë burime kyçe për turizmin e përgjegjshëm dhe zhvillim të qëndrueshëm. Përfshijnë një sërë temash të ndryshme, nga arkitektura dhe peizazhi te ndikimet fetare, nga gastronomia dhe trashëgimia jomateriale te figurat kryesore të artit, muzikës dhe letërsisë evropiane.

Certifikimi “Itinerare Kulturore të Këshillit të Evropës” është një garanci e përsosmërisë. Rrjetet zbatojnë aktivitete dhe projekte novatore që u përkasin pesë fushave kryesore prioritare të veprimit: i. bashkëpunimi në kërkim dhe zhvillim; ii. përmirësimin e kujtesës, historisë dhe trashëgimisë evropiane; iii. shkëmbime kulturore dhe arsimore për të rinjtë evropianë; iv. praktika bashkëkohore kulturore dhe artistike; v. turizmin kulturor dhe zhvillimin e qëndrueshëm kulturor.

Nëpërmjet programit të tij, Këshilli i Evropës ofron një model për menaxhimin kulturor dhe të turizmit transnacional dhe mundëson

[europe-at-the](https://european-council.europa.eu/media/1680a80ab8/attachment/data/file/1680a80ab8)

⁹ <https://rm.coe.int/booklet-for-member-states-eng-2023-def/1680a80ab8>

sinergji ndërmjet autoriteteve kombëtare, rajonale dhe lokale dhe një gamë të gjerë shoqatash dhe aktorësh socio-ekonomikë.

Në vitin 2022, numërohen 48 Itinerare Kulturore të Këshillit të Evropës, me tema shumë të ndryshme që ilustrojnë kujtesën, historinë dhe trashëgiminë evropiane dhe kontribuojnë në një interpretim të diversitetit të Evropës së sotme.

Programi Rrugët Kulturore të Këshillit të Evropës u lançua në vitin 1987 për të demonstruar, nëpërmjet udhëtimeve nëpër hapësirë dhe kohë, se si trashëgimia e vendeve të ndryshme në Evropë kontribuon në një trashëgimi kulturore të përbashkët. Programi vepron si një kanal për dialogun ndërkulturor dhe promovon njohuri dhe kuptim më të mirë të identitetit kulturor evropian, duke ruajtur dhe përmirësuar trashëgiminë natyrore dhe kulturore si burim i zhvillimit kulturor, social dhe lokal.

Në vitin 2010, u krijua Marrëveshja e Pjeshme e Zgjeruar për Rrugët Kulturore (EPA) e Këshillit të Evropës për të forcuar programin politikisht dhe financiarisht. EPA, bazuar në kriteret e përcaktuara nga Rezoluta e Komitetit të Ministrave CM/Res (2013) 67, jep certifikatën “Itinerar Kulturor i Këshillit të Evropës” gjatë takimeve të Bordit të saj Drejtues. Çdo vit në vjeshtë, gjatë një Forumi Vjetor Këshillimor, Shtetet anëtare të EPA-s dhe Itineraret Kulturore, si dhe organizatat ndërkombëtare, organizatat joqeveritare dhe ekspertët ndërkombëtarë takohen për të diskutuar çështjet dhe tendencat aktuale dhe për të eksploruar praktikat më të mira.

Misionet dhe përfitimet e Marrëveshjes së Pjeshme të Zgjeruar për Rrugët Kulturore janë: a) promovimi i identitetit dhe qytetarisë evropiane; b) rritja e ndërgjegjësimit për trashëgiminë, edukimin, rrjetëzimin, turizmin ndërkufitar cilësor dhe të qëndrueshëm dhe aktivitete të tjera të ngjashme; c) forcimi i dimensionit demokratik të shkëmbimit kulturor dhe turizmit nëpërmjet përfshirjes së rrjeteve dhe shoqatave bazë, autoriteteve lokale dhe rajonale, universiteteve dhe organizatave profesionale; ç) certifikimi i Itinerareve të reja Kulturore dhe vlerësimi i itinerareve aktuale. d) këshillimi dhe asistenca për ekspertët lidhur me zhvillimin, zbatimin, vlerësimin dhe promovimin e Rrugëve Kulturore në shtetet anëtare (dokumentet e hartës së vendeve, raportet tematike); dh) organizimi i një Forumi Vjetor Këshillimor mbi Rrugët Kulturore për një temë apo çështje

kyçe me anë të të cilit mbështet rrjetëzimin dhe shkëmbimet ndërmjet shteteve anëtare, organizatave ndërkombëtare si Organizata Botërore e Turizmit (UNWTO), Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë dhe Kulturë (UNESCO), Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OECD), institucionet evropiane, rrugët kulturore, operatorët dhe palët e tjera kyçe të interesit; e) mbështetje politike për Rrugët Kulturore dhe kandidatët për certifikim; ë) zhvillimi i metodave dhe standardeve të reja në lidhje me Itineraret Kulturore dhe turizmin në përgjigje të sfidave të shoqërive moderne; f) organizimi i trajnimeve për shtetet anëtare, palët e interesuara kombëtare dhe rajonale dhe operatorët e Itinerareve Kulturore; g) centralizimi dhe maksimizimi i komunikimit dhe dukshmërisë në programin e Itinerareve Kulturore, aktivitetet dhe arritjet e tij; gj) rritja e financimit dhe mundësive për anëtarësimin në Itineraret Kulturore përmes një etikete të fortë certifikimi cilësor.

Rrugët kulturore vlerësohen rregullisht nga EPA dhe certifikohen nga Këshilli i Evropës bazuar në përputhje me disa kritere. Ato duhet: a) të përfshijnë një temë që është përfaqësuese e vlerave evropiane dhe e përbashkët për të paktën tre vende në Evropë; b) të jenë subjekt i kërkimit shkencor ndërkombëtar, multidisiplinor; c) të përmirësojnë kujtesën, historinë dhe trashëgiminë evropiane dhe të kontribuojnë në interpretimin e diversitetit të sotëm të Evropës; ç) të mbështesin shkëmbimet kulturore dhe arsimore për të rinjtë; d) të zhvillojnë projekte shembullore dhe inovative në fushën e turizmit kulturor dhe zhvillimit të qëndrueshëm kulturor; dh) të zhvillojnë produkte dhe shërbime turistike që synojnë grupe të ndryshme.

Programi Itineraret Kulturore të Këshillit të Evropës është një mjet për të ruajtur dhe vlerësuar trashëgiminë kulturore në të gjithë Evropën. Programi mund të shihet si plotësues i nismave të tjera të dedikuara për promovimin e vlerave të trashëgimisë kulturore, si Lista e Trashëgimisë Botërore të UNESCO-s dhe Etiketa e Trashëgimisë Evropiane. Në mënyrë të veçantë, programi Itinerare Kulturore përfshin parimet e mëposhtme: a) një fokus në destinacionet më pak të njohura, që mundëson një zhvillim më të ekuilibruar lokal dhe rajonal, pasi 90% e Rrugëve Kulturore, që përshkojnë 47 shtetet anëtare të Këshillit të Evropës, janë zona rurale; b) përfshirja e vendeve të shumta, e cila ofron më shumë mundësi për zhvillimin e grupeve evropiane të

turizmit kulturor dhe angazhimin e një numri të madh të aktorëve lokalë; c) një natyrë vërtet transnacionale; secila rrugë ka anëtarë në të paktën tre vende, gjë që nxjerr në pah vlerat e përbashkëta evropiane; d) një theks në një qasje nga poshtë-lart për menaxhimin kulturor, pasi Rugët Kulturore iniciohen dhe menaxhohen nga rrjete të përbëra nga aktorë të ndryshëm publikë dhe privatë, në vend të qeverive.

Rugët Kulturore të Këshillit të Evropës janë rrjete evropiane me status ligjor (në formën e një shoqate ose një federate) dhe për këtë arsye ato funksionojnë si organizata të menaxhuara në mënyrë të pavarur dhe mund të aplikojnë për financim nga një sërë programesh evropiane dhe rajonale.

Rugët Kulturore të Këshillit të Evropës luajnë një rol të rëndësishëm për: i. zhvillimin e qëndrueshëm të OKB-së, si krijimi i mundësive më të mira për arsim dhe mësim, ndërmarrja e veprimeve për të luftuar ndryshimet klimatike, promovimi i konsumit dhe prodhimit të përgjegjshëm dhe ndërtimi i komuniteteve më të qëndrueshme në të gjithë Evropën; ii. zhvillimi i grupimeve në nivel lokal, rajonal, kombëtar dhe evropian, duke përfshirë operatorët kulturorë, ofruesit e shërbimeve turistike, institucionet kërkimore, organizatat joqeveritare dhe autoritetet publike; iii. angazhimin e komunitetit duke krijuar ekosisteme të forta lokale në të cilat partnerët mund të marrin pjesë në mënyrë aktive në ofrimin dhe zhvillimin e përvojave autentike kulturore; iv. ngritja e kapaciteteve dhe transferimi i njohurive, falë trajnimeve dhe rrjeteve universitare evropiane; v. diversifikimi i ofertës turistike duke zbatuar produkte të reja turistike, duke krijuar shikueshmëri shtesë për vendet e largëta dhe duke zgjatur sezonin turistik; vi. nxitja e krijimtarisë kulturore dhe sipërmarrjes dhe krijimi i ofertave unike kulturore për të bërë më atraktive sitet e trashëgimisë duke eksploruar potencialin ekonomik të turizmit kulturor. Turizmi është aktiviteti i tretë më i madh ekonomik në Evropë; mallrat dhe shërbimet turistike përbëjnë 10% të produktit të brendshëm bruto të Evropës, ndërsa 12% e punësimit lokal është i lidhur me shërbimet turistike.

2. Itinerare në të cilat bën pjesë Shqipëria

Në Itineraret Kulturore të Këshillit të Evropës, Shqipëria është anëtare e katër itinerareve, që përshkojnë shtete të ndryshme në 3 kontinente dhe që synojnë promovimin e të shkuarës historike, kulturore dhe arkitekturore. Kuvendi i Shqipërisë ka miratuar më datë 2 Shkurt 2022 projektligjin për “Marrëveshjen e pjesshme të zgjeruar për rrugët kulturore, miratuar me rezolutën CM/RES (2013) 66”.

Rrugët në të cilat Shqipëria është pjesë janë përmendur si më poshtë:

Itinerari e Eneas, 2021, është një itinerar arkeologjik që nis nga Turqia dhe lidh pesë vende evropiane dhe mesdhetare nëpërmjet legendës së Eneas. Gjatë shekujve, rrëfimi i Eneas është bërë një trashëgimi e përbashkët kulturore që bashkon vende dhe qytetërime të ndryshme mesdhetare dhe është subjekt i pikturave, mozaikëve, skulpturave dhe veprave të panumërta arti. Duke filluar nga zonat arkeologjike të Trojës dhe Antandros (Turqi) dhe duke përfunduar në Romë (Itali), itinerari bashkon një sërë peizazhesh rurale, zona natyrore dhe zona arkeologjike, disa prej të cilave janë të njohura dhe të regjistruara në Listën e Trashëgimisë Botërore të UNESCO-s. Situata aktuale. Itinerari e Eneas u ofron udhëtarëve të sotëm perspektivën e një zbulimi aventuresk të trashëgimisë së përbashkët arkeologjike dhe kulturore evropiane. Duke udhëtuar përgjatë Itinerarit të Eneas, vizitorët mund të eksplorojnë destinacione jashtë pistave përmes alternativave të qëndrueshme të udhëtimit, duke filluar nga turizmi detar, i natyrës dhe i peizazhit deri tek ecja dhe turnetë me guida.

ATRIUM, 2003, Arkitektura e regjimeve totalitare të shekullit të 20-të në kujtesën urbane të Evropës (2014). Regjimet totalitare që karakterizuan pjesën më të madhe të Evropës në dekadat qendrore të shekullit të njëzetë patën një ndikim të rëndësishëm në peizazhin urban. Këto regjime themeluan dhe rindërtuan qytete, shpesh duke përdorur projektet më të avancuara arkitekturore dhe urbanistike të kohës. Sot, ndërsa Evropa demokratike i kundërshton me vendosmëri këto regjime totalitare, trashëgimia e tyre arkitekturore mbetet në rrugët tona si një trashëgimi e pakëndshme por e patjetërsueshme. Nëpërmjet rrugës Kulturore ATRIUM eksplorohej kompleksiteti sociologjik, ideologjik dhe gjeografik të historisë së këtyre regjimeve,

parë përmes këndvështrimit të peizazheve urbane të qyteteve të ndryshme. Udhëtari mund të gjejë informacion të detajuar rreth vendeve të ndryshme online të mbështetur nga burime të tilla si fotografi dhe imazhe, video, skedarë audio dhe dëshmi të dhëna me gojë.

Itinerari i Ullinjve, 2014, (Itinerar kulturor i Këshillit të Evropës i certifikuar në vitin 2005), prania e pemës së ullirit ka shënuar jo vetëm peizazhin, por edhe jetën e përditshme të popujve mesdhetarë. Itineraret e Pemës së Ullirit përsërisin gjurmët e Qytetërimit të Ullirit, nga Greqia në vendet euro-mesdhetare. Shtetet që përfshihen në të janë: Shqipëria, Algjeria, Kroacia, Franca, Greqia, Italia, Libani, Mali i Zi, Maroku, Portugalia, Republika e Maqedonisë së Veriut, Sllovenia, Spanja, Tunizia, Turqia. Udhëtari sot mund të prekë qytetërimin e pemës së ullirit dhe të vlerësojë peizazhin, produktet dhe traditat e tij. Ka itinerare të ndryshme kulturore që përshkojnë vendet e Evropës Jugore dhe Afrikës Veriore, nga Ballkani në Peloponez në Greqi, deri në rajonin e Meknes në Marok. Ka edhe itinerare nga deti, për të nënvizuar lidhjen e rëndësishme detare mes qyteteve portuale të Mesdheut. Aktivitete të ndryshme në lidhje me pemën e ullirit organizohen përgjatë itinerareve, me ekspozita, koncerte dhe degustime.

Itinerari i Fenikasve (2003) i referohet rrugëve të mëdha të lundrimit, të cilat, nga shekulli i 12-të para Krishtit, u përdorën nga fenikasit, lundëtarë dhe tregtarë të mëdhenj, për tregti dhe komunikim në të gjithë Mesdheun. Në kohët e lashta, përmes këtyre rrugëve, fenikasit dhe qytetërimet e tjera të mëdha të Mesdheut kontribuan në lindjen e një komuniteti kulturor mesdhetar. Qytetet e Mesdheut dikur ishin vendndalimi i udhëtarëve të Itinerarit të Fenikasve, që përdoreshin për të shkëmbyer njohuri dhe përvoja. Në këtë kuptim, përvoja e udhëtimit sot, përgjatë Itinerarit të Fenikasve synon ti tregojë udhëtarit rrugët tona të përbashkëta, duke lidhur vendet në tre kontinente dhe mbi 100 qytete që kanë origjinën nga qytetërimet e lashta të Mesdheut.

Këto itinerare të përbashkëta, sigurojnë promovimin, shkëmbimin kulturor por edhe thithjen e fondeve, si dhe përmirësimin e plotë të infrastrukturës që përshkojnë duke sjellë zhvillimin e komuniteteve në këto zona.

3. Sugjerime të Itinerareve në të cilët mund të përfshihet Shqipëria

Itinerari Evropian i Trashëgimisë Hebraike

Si pjesë integrale e qytetërimit evropian, populli hebre ka dhënë dhe jep një kontribut unik dhe të qëndrueshëm në zhvillimin e tij përgjatë mijëvjeçarëve deri më sot. Programi Itineraret Kulturore është një mënyrë inovative dhe emocionuese për të sjellë këtë histori të jashtëzakonshme në vëmendjen e një publiku më të gjerë. Trashëgimia hebraike evropiane është gjerësisht e pranishme në të gjithë Evropën. Shembuj të dukshëm përfshijnë vendet arkeologjike, sinagogat dhe varrezat historike, banjat rituale, lagjet hebraike, monumentet dhe memorialët. Për më tepër, disa arkiva dhe biblioteka, si dhe muze të specializuar kushtuar studimit të jetës hebraike, përfshihen në rrugë. Ky itinerar nxit kuptimin dhe vlerësimin e artefakteve fetare dhe të përditshme, si dhe njohjen e rolit thelbësor të luajtur nga populli hebre në historinë evropiane.

Nga fundi i shekullit të XII p.e.s. shumë ilirë u shpërngulën nga gadishulli Ilirik dhe zunë vend në Azinë e Vogël. Ndër këto fise përmenden Pelesët, të cilët u vendosën në bregdetin jugor të Sirisë, prej nga mendohet se edhe vendi mund të ketë marrë emrin Palestinë. Autorë të tjerë, si Zaharia Majani, për shembull, thotë se “është përcaktuar që filistinët i përkasin trungut ilir”. Emrin e këtij populli e gjejmë nën emërtime të ndryshme në perëndim, por gjithmonë duke u mbështetur në prejardhjen ilire. Historianët Meillet dhe Kohen përmendin se në Epir (Iliri) ka ekzistuar dikur qyteti Paleiste – Palasa e sotme në Himarë të Vlorës.

Emigrimet e ndërsjellta iliro-hebraike kanë lënë gjurmë të shumta tek njëri-tjetri. Në një hartë të vjetër të Izraelit gjenden të fiksuara emra ilirë. Po kështu, në Dhiatën e Vjetër ka emra filistinë. Edhe hebrenjtë e lashtë kanë lënë gjurmë në Iliri. Emrat Finiq ose Jerikon nuk janë të rastit. Dijetarët e kohës mendojnë se këto emra përkojnë me emratë lidhur historikisht me Izraelin, për shembull, Finiq nga Fonikë e lashtë, Jerikoja me Jerikon e Biblës, Palasa me Palestinën.

Sa më sipër, duke vlerësuar dhe trashëgiminë arkeologjike në të gjithë territorin e Shqipërisë por më së shumti në rajonin e jugut me sinagogën e Onhezmit (Sarandë), e ndërtuar në shek. V, e cila është nga më të vjetrat në Ballkan, mendojmë se kjo do të ishte një pikënisje

për ta përfshirë dhe Shqipërinë në Itineraret Evropiane të Trashëgimisë Hebraike.

Por Shqipëria mund të jetë pjesë e shumë itinerareve të tjera si Itinerari Iter Vitis Route. Gjithashtu mund të kërkohet certifikimi për itinerare të reja si: Itinerari i vendeve të Evropës ku ka jetuar Nënë Tereza, Rruga Egnatia, Rruga e dytë Egnatia, Republika e Venecias Serenissima¹⁰, Skënderbeu dhe marrëdhënia e tij me vendet e Evropës, me Papën dhe Selinë e Shenjtë, me Kurorën e Aragonës etj¹¹.

4.

Sikurse është përmendur edhe më sipër Itineraret Kulturore të Këshillit të Evropës u krijuan në vitin 1987 për të përfaqësuar vlerat evropiane, për të qenë manifestimi i idesë “të bashkuar në diversitet”. Megjithatë, trashëgimia kulturore evropiane dhe jo vetëm vuan nga mungesa e njohjes nga publikut i gjerë dhe në këtë kontekst lind pyetja nëse kjo njohje mund të fillojë nga ndërgjegjësimi i të rinjve?

Pasi jemi përpjekur të përcaktojmë nëpërmjet këtij punimi se çfarë është trashëgimia evropiane dhe cilët janë Itineraret Kulturore të Këshillit të Evropës (duke përfshirë edhe ato ku bën pjesë Shqipëria) do të mundohemi të japim një panoramë se si e shohin evropianët shkëmbimin kulturor, cilat janë disa nga mënyrat nëpërmjet të cilave mund të realizojmë një informim të popullatës e sidomos të të rinjve mbi Itineraret dhe trashëgiminë Kulturore, si mund ta përmirësojmë bashkëpunimin ndërmjet vendeve etj.

Duke ju referuar Raportit Eurobarometrit 466¹² mbi kulturën evropiane, të realizuar në vitin 2017, të anketuarve iu kërkua mendimi i tyre nëse: a) Kultura dhe shkëmbimet kulturore duhet të kenë një vend shumë të rëndësishëm në BE, në mënyrë që qytetarët nga shtete të ndryshme anëtare të mësojnë më shumë nga njëri-tjetri dhe të ndjehen më evropianë; b) Kultura dhe shkëmbimet kulturore mund të luajnë një rol të rëndësishëm në zhvillimin e mirëkuptimit dhe tolerancës më të madhe në botë, edhe kur ka konflikte ose tensione.

Nga rezultatet vihet re se 84% pajtohen me mendimin se kultura dhe shkëmbimet kulturore duhet të kenë një vend shumë të rëndësishëm

¹⁰ https://it.wikipedia.org/wiki/Repubblica_di_Venezia

¹¹ <http://asa.edu.al/site/?p=4425>

¹² https://data.europa.eu/data/datasets/s2150_88_1_466_eng?locale=en

në BE në mënyrë që qytetarët nga shtete të ndryshme anëtare mund të mësojnë më shumë nga njëri-tjetri dhe të ndjehen më evropianë. Ndërsa pothuajse 82% pajtohen se kultura dhe shkëmbimet kulturore mund të luajnë një rol të rëndësishëm në zhvillimin e mirëkuptimit dhe tolerancës më të madhe në botë, edhe aty ku ka konflikte ose tensione. Nëse këto shifra do t'i krahasojmë me anketimin e 2007-ës ka pasur një rënie prej 6% nga ata që pajtohet me pyetjen e parë dhe një rënie prej 5 % me pyetjen e dytë. Edhe pse nga ky anketim rezulton se me shume se $\frac{3}{4}$ e të anketuarve në çdo shtet anëtar të BE-së janë dakord se kultura dhe shkëmbimet kulturore duhet të zënë një vend kryesor përsëri duhet të tregojmë kujdes në mënyrë që këto shifra mos të ndjekin një trend në zbritje.

Disa nga metodat më të mira që duhen ndjekur në nivel akademik dhe në kërkimin shkencor për të përmirësuar shifrat e anketimit të ardhshëm:

- Përmirësimi i kurrikulës universitare;
- Përdorimi i rrjeteve sociale - janë një realitet në shoqëritë globale dhe kanë fuqinë të ndikojnë në të gjitha aktivitetet njerëzore, sidomos në fushën e kulturës dhe arsimit;
- Pjesëmarrja e studentëve në programet Erasmus+.

Përfundime

Kur është fjala për hulumtimin shkencor, në filozofinë e historisë bëhet qysh në krye një dallim: qëllimi i çdo hulumtimi të tillë është, nga njëra anë, të njohurit, nga tjetra, të kuptuarit e fenomeneve. E njohim një fenomen atëherë kur ia përftojmë shëmbëlltyrën në mendjen tonë; e kuptojmë atë fenomen atëherë kur përftojmë shkaku dhe shfaqjes së tij të veçantë të të ekzistuarit.¹³

Rëndësia e njohjes së Itinerareve Kulturore të Këshillit të Evropës për vendin tonë është themelore. Me anë të këtyre itinerareve kemi mundësinë të vëmë në dukje vlerat kulturore, pasuritë materiale dhe jo materiale të vendit tonë. Nëpërmjet tyre ne shprehim afërsinë tonë gjeografikisht por edhe kulturalisht me Evropën. Si rrjedhojë, promovimi i itinerareve të reja për vendin tonë është thelbësore në

¹³ Plasari A. (2000), *Fenomeni Voskopojë*

momentin kur Shqipëria synon anëtarësimin e saj të plotë në strukturat e BE-së.

Mënyrat e promovimit variojnë dhe duhet të diversifikohen vazhdimisht me qëllim që të jenë efikase. Një promovim i mirë, sjell fryte në kohën e duhur.

BIBLIOGRAFIA

Bakui V., *Manaxhimi i turizmit*, Botimet Erik, fq. 87

Bakui V. (2011), *Ekonomia e Turizmit*, Botimet Erik, fq. 381-382

SITOGRAFIA

<https://en.wikipedia.org/wiki/Albania>

<https://www.treccani.it/enciclopedia/repubblica-di-venezia/>

https://it.wikipedia.org/wiki/Repubblica_di_Venezia

<http://asa.edu.al/site/?p=4425>

<https://www.un.org/en/about-us/main-bodies>

<https://www.un.org/securitycouncil/>

<https://rm.coe.int/booklet-for-member-states-eng-2023-def/1680a80ab8>

<https://www.un.org/pga/76/2022/02/14/reception-on-the-occasion-of-the-beginning-of-albanias-term-at-the-security-council/>

<https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/-/albania-lebanon-and-north-macedonia-welcomed-as-new-member-states-of-the-enlarged-partial-agreement-on-cultural-routes-of-the-council-of-europe-at-the>

<https://tradingeconomics.com/albania/surface-area-sq-km-wb-data.html>

https://data.europa.eu/data/datasets/s2150_88_1_466_eng?locale=en